DA'RILIK *HYSSOPUS OFFICINALIS* L O'SIMLIGININ' XIMIYALIQ QURAMI, GU'LLEW BIOLOGIYASI

Saytova A.K.,
b.i.k. doc.

Esemuratova R.X.,
b.i.f.d. doc.

Jabbarbergenova A.K.
magistrant
Berdaq atindag'I Qaraqalpaq ma'mleketlik universiteti,
e-mail: aysanemjabbarbergenova565@gmail.com

DOI: *https://doi.org/10.5281/zenodo.17761611*

Annotaciya. *Bul maqala Hyssopus officinalis L. o'simliginin' ximiyaliq qurami, antibakterial qasiyeti boyinsha alip barilg'an izertlewler na'tiyjeleri, sonday-aq gu'llew processi menen baylanisli bolg'an fenomenler ha'm mexanizmlerdi u'yreniwge arnalg'an. O'simliktin' gu'llew processine ta'sir etiwshi etiwshi biologiyaliq qa'siyetleri fiziologiyaliq o'zgerisler, klimat sharayati ha'm topiraq faktorlari analiz qiling'an.*

Gilt so'zler: *Hyssopus officinalis L, antibakterial ta'sir, tuqim, suwg'ariw, shan'laniw, gu'llew, ko'beytiw, to'gin beriw.*

Issop bir tarepten ken' tarqalg'an arealg'a iye o'simlikler toparina kirse, basqa tarepten onin' o'siwi tawli ha'm tegislik aymaqlarg'a ta'n bolip, bul bolsa arealdin' u'ziliwine, sonday-aq, tu'rli klimat sharayatlari menen parqlaniwshi aymaqlarda populyatsiyalardin' o'z aldina rawajlaniwina alip keledi. A'lbette bunday parqlar fenotipik belgiler, tu'rli sharayatlarg'a shidamliliq (temperatura, ig'alliq), formalarinin' ha'r qiylilig'I ha'm xojaliq ushin qimbatli belgiler boyinsha tan'law imkaniyatlarinda o'z sa'wleleniwin tabadi.

Hyssopus o'simligi Lamiaceae tuqimlasina tiyisli barha jasil, o'tkir iyisli ko'p jilliq yarim puta esaplanadi. Issop tuwisi 7 tu'rden ibarat bolip, olardin' ishinde en' ken' tarqalg'an tu'ri da'rilik *Hyssopus officinalis* L. esaplanadi. Evropa, Aziya ha'm Arqa Afrikanin' ko'plegen aymaqlarinda tarqalg'an. Paqali to'rt qirli, shaqalang'an, to'mengi bo'limi ag'ashlang'an aziraq tu'kli yamasa tu'ksiz. Biyikligi 85-90 sm tamiri aq ren'de. Japiraqlari qarama-qarsi jaylasqan jin'ishke, taspa ta'rizli aqshil jasil ren'de. Gu'llewi ju'da uzaq dawam etedi – iyun ortalarinan sentyabrge deyin. Gu'lleri fiolet (bazida ko'k yamasa aq), 3-7 den gu'lda'ste formada. Uzin ataliqlari gu'ldin' shetinen shig'ip turadi ha'm o'simlikke tu'kli ko'rinis beredi. Gu'lleri izbe-iz ashiladi, ha'rbiri 5-7 ku'n saqlanadi, sol sebepli o'simlik uzaq waqit dekorativ bolip turadi. O'simlik ekinshi jildan baslap toliq gu'lleydi ha'm tuqim beredi keyinshelli

bolsa ha'r jili o'nim beredi. Miywesi 2.5-3mm uzinliqtag'I to'rt tuqimli g'ozasha, toq bawir ren'de.

1-su'wret. Da'rilik Hyssopus officinalis L

Issoptin' ximiyaliq qurami juda bay bolip, efir mayi, taninler, organik kislotalar, flavanoidlar ha'm basqa biologiyaliq aktiv zatlarg'a iye. Onin' efir mayi medicina farmacevtika, parfyumeriya, kosmetika, aziq-awqat sanaati ha'm xaliq medicinasinda ken' qollaniladi. Issop insaniyatqa ayyemnen belgili bolg'an darilik o'simliklerden esaplanadi. Darilik qasiyetleri jag'inan shalfeyge ju'da uqsas bolip, viruslarg'a qarsi, awiriw qaldiriwshi tasirlerge iye bolip, organizmdegi metobolizm proceslerin jaqsilaydi, ishteydi ashadi, organizmdi parazitlerden saqlawg'a jardem beredi. Onin' iyisi timyan ha'm jalpizdi esletedi. Tinishlandiradi, artiqsha ashiwlaniwdi azaytadi. Orayliq nerv sistemasinin' buziliwlarinin' aldin aliw ha'm dawalawda isletiledi. En' a'hmiyetlisi issoptin' tinishlandiriwshi qa'siyeti ku'shli bolsada demlemeleri uyqi basiw ha'm reakciyalardin' paseyip qaliwina alip kelmeydi kerisinshe este saqlaw, diqqat ha'm pikirdi jamlew qabiletin asiradi. Tez-tez gripp bolatug'in ha'm yaki bronxitqa shaling'an adamlarg'a issoptin' spozmolitik qa'siyeti ju'da paydali. Ol tamirlardi ken'eytedi, dem aliwdi jen'illestiredi. Ingalyaciya ushin isletiletug'in efir maylari asqiniwdi kemeytedi, ziyanli bakteriyalar rawajlaniwin toqtatadi. Issop tiykarinda demlengen demlemeler kurs dawaminda toliq qabil etilgende as sin'iriw sistemasin jaqsilaydi, fermentler islep shig'ariliwin jaqsilaydi,jen'il ish ju'rgiziwshi tasir ko'rsetedi, o't aylaniwin normallastiradi. Bunnan tisqari, issop – ajayip pal beriwshi o'simlik bolip 1 ga jerden 40-60 kg g'a shekem taza pal alinadi. Sonin' ushin da ko'binese pal harrelerin shaqiriw ha'm olardin' kobeyiw waqtinda iskerligin ku'sheytiw ushin isletiledi.

Issop quyashli, jaqti jerlerde jaqsi o'sedi. Topiraq bolsa qurg'aq, jaqsi islew berilgen, jen'il ha'm aziqliq zatlarg'a bay boliwi kerek. Kem talapshan' o'simlik bolg'ani sebepli artiqsha to'gin yaki normadan artiq suwg'ariw og'an ziyan jetkiziwi

mu’mkin, ig’al, batpaqlasqan jerlerde jaqsi o’spewi mu’mkin. Qurg’aqshiliqqa shidamli o’simlik.

Paydalanilg’an adebiyatlar:

1. Axmedov O’, Ergashev A, Abzalov A, Yulchieva M, Mustakulov D. “Dorivor o’simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiyasi”. Toshkent – 2020.
2. 2.Ro‘ziyev I., Sotiboldiyev S., Qurbonov B. (2022). Issop o’simligining kimyoviy tarkibi va etishtirish texnologiyasi. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, *1*(28), 273–277.
3. 3.Сайтова А.К., Даулетниязова Б. Биология цветения иссопа лекарственного *Hyssopus officinalis* L. "Экономика и социум" №11(126)-2 2024. 822-825.